

KRONIKA

Izr. prof. dr. Metka Špes, sedemdesetletnica

Leto 2020 je na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani posebno tudi zato, ker predstavlja jubilej treh oseb, ki v slovenski geografiji zasedajo pomembno mesto. Tej trilogiji pripada tudi dr. Metka Špes, profesorica v pokoju.

Na nekaj straneh celovito in objektivno opisati dosežke in pomen dr. Metke Špes za slovensko geografijo je naloga, ki jo je nemogoče opraviti brezhrebno. Prav tako je nemogoče, da ob poznavanju njenega dela ne zapišemo, da geografijo živi in da ji je vsebina vsaj tako pomembna kot oblika. Pozitiven odnos ter skrb za sodelavce in študente pa vedno in neizprosno postavi na prvo mesto. Priseganje na multidisciplinaren pristop, ki mu je zvesta vse življenje, razume kot le malokdo, saj nam z zgledi vedno znova potrjuje, da je skrb za soljudi ena temeljnih disciplin tega pristopa.

A vrnimo se v sredino 20. stoletja. Rojena in vzgojena v obdobju povojne industrializacije, je bila njena generacija geografov postavljena pred težak izziv, in sicer kam v paradigmi gradnje nove države ter družbe postaviti skrb za okolje. Zlasti, če si rojen v Celju. Verjetno so značajske lastnosti ter degradacija okolja, ki jo je puščala za seboj industrializacija, zapečatile življenjsko pot dr. Metke Špes, da se je odločila stopiti na pot geografskih izzivov s poudarkom na tedaj pionirski smeri varstvo okolja. Njeno geografsko pot morda lahko strnemo v dve obdobji.

Po diplomu (1974) se je zaposlila na Inštitutu za geografijo Univerze, kjer je delala kot raziskovalka pretežno pri raziskavah s področja varstva okolja. Magistrsko nalogo z naslovom *Pokrajinski učinki onesnaževanja okolja v Celju in njegovi okolici* je zagovarjala leta 1985, doktorsko disertacijo z naslovom *Degradacija okolja kot dejavnik diferenciacije urbane pokrajine (na izbranih slovenskih primerih)* pa leta 1995. Samostojno ali s sodelavci je opravila več raziskav o vzrokih in posledicah onesnaževanja okolja v najbolj degradiranih slovenskih pokrajinah. Leta 1995 je dosegla naziv znanstvene svetnice. Na Inštitutu za geografijo je bila zaposlena do leta 1997 kot vodja raziskovalne skupine za varstvo okolja. Iz tega obdobja lahko izpostavimo preučevanje kakovosti okolja v mestih nasploh kot tudi na posameznih primerih (Ljubljana, Celje). Med letoma 1975 in 1990 je delovala kot predstavnica Jugoslavije v Komisiji za varstvo okolja pri SEV-u, pozneje pa v mednarodni skupini za preučevanje prostorskih problemov in degradacije okolja v Srednji in Vzhodni Evropi. Za delovanje v omenjeni komisiji je leta 1985 dobila priznanje Inštituta za geografijo Češke akademije znanosti. Že v tem obdobju je poleg bistrice okoljevarstvene misli izkazala nagnjenost k pedagoškemu delu, saj je v 80. letih prejšnjega stoletja prevzela aktivno vlogo v gibanju Znanost mladini in v okviru tega gibanja vodila devet mladinskih taborov. V obdobju 1996–1998 je kot predsednica vodila tudi Zvezo geografskih društev Slovenije. Ravno v tem obdobju (1997) nastopi drugo pomembno obdobje geografske poti dr. Metke Špes. Tedaj se je zaposlila na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Prevzela je nosilstvo predmetov Pokrajinska ekologija in Geografija Latinske Amerike ter bila sonosilka usmeritve Varstvo geografskega okolja.

Dediščino predhodnikov je nadgradila v skladu s sodobnimi izzivi in v duhu enega njenih morda najbolj značilnih stavkov, s katerimi je oborožila študente ob diplomskem izpitu: »Znanje je hitro pokvarljivo blago, zato ga nadgrajujte!« Poslanstvo nosilke regionalnogeografskega predmeta Geografija Latinske Amerike je udejanjila tudi v praksi, saj je za študente geografije organizirala kar pet ekskurzij v Latinsko Ameriko, kar dokazuje predanost pedagoškemu delu. Po bolonjski prenovi študijskega programa je v študijskem letu 2010/2011 dodala še dva nova predmeta, in sicer Ekološka geografija in Humana ekologija. Oba predmeta je dr. Metka Špes razvila inovativno, brez možnosti posnemanja tujih zgledov, kar zlasti velja za Ekološko geografijo. Izpostaviti moramo tudi vsebinsko nadgradnjo Pokrajinske ekologije, kjer ji je uspelo vključiti dve geografsko-ekološko inovativni metodi sistemskega preučevanja degradacije, in sicer: model ranljivosti okolja in socialno-geografski model preučevanja degradiranih območij. Znanstvene prispevke o pokrajinskih in socialnoekoloških vidikih degradacije geografskega okolja je objavila v številnih domačih in tujih strokovnih revijah.

Kot raziskovalka se je vedno zavedala pomembnosti prenosa teorije v prakso, zato je leta 2002 po prihodu na Oddelek za geografijo organizacijsko in strokovno vzpodbudila delovanje Raziskovalnega centra. Raziskovalni center še danes predstavlja jedro raziskovalne dejavnosti na Oddelku za geografijo. S povezovalno vlogo si je dr. Metka Špes kmalu po prihodu na Oddelek za geografijo pridobila zaupanje in med letoma 2002 in 2004 kot predstojnica vodila Oddelek za geografijo, leta 2003 pa je za šest mesecev prevzela tudi vodenje Upravnega odbora Filozofske fakultete. Svoje izkušnje s pedagoškega dela je nadgradila ne le v predavalnici s študenti, pač pa tudi kot predsednica Državne predmetne komisije za splošno maturo iz geografije (2000–2004). Znanje, ki ga je delila med študenti, je predstavljalo izhodišče za 130 diplomskih nalog, 12 magistrskih nalog in pet doktorskih disertacij, katerim je bila mentorica.

Njeno vsestransko delovanje ni ostalo prezrto. Že leta 1997 je prejela Srebrno plaketo Zveze geografskih društev Slovenije, leta 2005 pa Zlato plaketo istega združenja. Za svoje pedagoško, znanstveno in strokovno delo je leta 2004 prejela Veliko priznanje Filozofske fakultete, isto leto je prejela tudi Zahvalo Društva mladih geografov Slovenije. Za delo na področju šolske geografije je leta 2015 prejela priznanje Blaža Kocena, ki ga podeljuje Društvo učiteljev geografije, leto kasneje pa še Priznanje Filozofske fakultete za življenjsko delo.

Predanost geografiji je dr. Metka Špes potrdila tudi v uredniških odborih geografskih publikacij. Bila je urednica *Geographice Slovenice*, članica uredniških odborov revij *Moravian Geographical Report*, *Dela*, *Geografski obzornik*, *Geografski vestnik* ter sourednica zbirke *GeograFF*.

Profesorici Metki Špes pa pripada še ena pomembna vloga. Zaseda mesto prve predavateljice in prve predstojnice na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Po skoraj polnih osmih desetletjih izključno moške družbe na mestih predavateljev in predstojnikov, je prav ona prebila led in prispevala k enakomernejši zastopanosti spolov med predavatelji. S tem je odprla novo poglavje dejanske enakopravnosti med spoloma na Oddelku za geografijo. Dediščina »prve dame v hiši« je tudi tradicionalna Novoletna čajanka z okrasitvijo Oddelka in opojnim vonjem toplega čaja v hladnem decembru. Še danes je to dogodek, ki pomembno krepi geografski duh in občutek pripadnosti Oddelku.

Sklepní del tega sestavka bi lahko začel s tretjim obdobjem geografske poti dr. Metke Špes, ki bi nastopilo ob njeni formalni upokojitvi leta 2014. A k sreči ni tako. Tudi po upokojitvi je obdržala nosilstvo sprva dveh, danes enega predmeta. Svoje znanje in izkušnje o Geografiji Latinske Amerike še naprej predaja generacijam študentov geografije in to nas, kot tudi študente, zelo veseli.

Profesorica Metka Špes s svojim dolgoletnim delovanjem na področju varstva okolja nedvomno sodi med pionirje slovenske okoljevarstvene geografske misli. A če poskušamo slediti njeni pogosto izraženi misli, da moraš tudi kot raziskovalec ostati najprej človek, prijatelj in kolega, potem njen opis brez težav nadgradimo z vrtilinami edinstvenega občutka za vodenje, pravico in kolegialnost. Prav zato nas veseli, da je še vedno del geografske (z) družbe Oddelka za geografijo, da je pripravljena deliti znanje ter izkušnje na formalnih in neformalnih razpravah ter da še vedno z vsemi svojimi dejanji sporoča, da tudi v znanosti le dobra beseda dobro mesto najde in da bližnjic do odličnosti ni.

Matej Ogrin